

22.1.2026

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO

Lapin elinvoimakeskuksen kalatalousviranomaisen kommentit nollavelvoitelakimuutokseen

Asia

Oikeusministeriö järjesti 8.1.2026 nollavelvoitehanketta (VN/335/2019) koskevan sidosryhmätilaisuuden, jossa esiteltiin lakimuutoshankkeen tilannetta. Vuoden 2023 työryhmämietintöön sisällytettiin lakiesitystä on muutettu. Oleellisimpana muutoksena esitykseen on sisällytetty uusi 3:21a 2 momentti, jonka tarkoituksena on turvata erityisesti pienten vesivoimalaitosten omistajien asemaa erityisesti kalatien kohtuuttomiksi nousevilta rakentamiskustannuksilta. Myös vesivoimalaitoksen lunastamisen mahdollistava säännös on poistettu esityksestä.

Oikeusministeriö varaa sidosryhmätilaisuuden osallistujille mahdollisuuden kommentoida lakiluonnosta 22.1.2026 mennessä.

Lausunto

Lapin elinvoimakeskuksen kalatalousviranomainen on perehtynyt lakiehdotukseen (8.1.2026) ja katsoo, että lakiehdotus ei tuo vaelluskalojen näkökulmasta selkeää parannusta nykytilanteeseen. Kalatalousviranomaisen näkemyksen mukaan lakiehdotuksen 21a §:n 2 momentin kustannusten kohtuullisuutta koskeva säännös poissulkee vaellusyhteyksien palauttamista koskevat toimenpiteet ainakin hyvin pienten (<0,1 MW) vesivoimalaitosten osalta. Pienten vesivoimalaitosten kalatiehankkeita voidaan toteuttaa jo nykyinsäädäntöön puitteissa vapaaehtoisuuteen ja valtion täyteen korvaukseen perustuen. Kalatalousviranomainen katsoo, että 8.1.2026 esitellyllä lakiehdotuksella ei tulla saavuttamaan lakimuutoksen taustalla olevia tavoitteita vaelluskalakantojen turvaamiseksi pienissä vesivoimakohteissa.

Lakiehdotusta tulisi tarkentaa ja muuttaa kustannusten kohtuullisuuden arvioinnin osalta. Lakiehdotukseen tulisi palauttaa ja sisällyttää tarvittavat säännökset korvausmenettelyistä vaelluskalojen palauttaminen kannalta tärkeissä kohteissa.

Lapin elinvoimakeskuksen kalatalousviranomainen tuo esiin 8.1.2026 sidosryhmätilaisuuden keskustelussa nousseen puutteen siitä, että vesivoimalaitosten ohella vesistöissä voi olla myös muita kalan kulkua estäviä tai vaellusesteen muodostavia vesirakenteita, jotka eivät tule

22.1.2026

huomioiduksi lakimuutoksessa. Kalatalousviranomainen katsoo, että lakiehdotuksen 3:21a:n ensimmäistä momenttia tulisi tarkentaa seuraavasti (muutokset kursivilla): "...määrätä kalakantojen turvaamiseksi 14 §:ssä tarkoitetun kalatalousveloitteen, kalatalousmaksun tai niiden yhdistelmän vesivoimalaitoksen tai *muun kalan kulkua vesistöissä estävän vesirakenteen* luvanhaltijalle, jos lupaan ei sellaista sisälly".

Myös luvanhaltijalla ja vesilain muikaisella valvontaviranomaisella tulisi olla mahdollisuus hakea 3:21a:n mukaista uuden kalatalousveloitteen tai maksun määräämistä.

Kalatalousviranomainen katsoo, että 8.1.2026 esitelty lakiehdotus ei ole sellaisenaan hyväksyttävissä. Lakiehdotuksen valmistelua tulee jatkaa oikeusministeriössä huomioiden tässä lausunnossa esitetyt puutteet.

Perustelut

Kustannusten kohtuullisuudesta

Kalatalousviranomainen viittaa työryhmämietintöön 31.3.2023, jossa todetaan, että Suomessa arvioitu olevan 141 kappaletta nollavelvoitelaitoksia. Näistä laitoksista yli puolet (76 kpl) on hyvin pieniä alle 0,1 megavatin laitoksia. Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan näiden hyvin pienten vesivoimalaitosten kannattavuus on lähtökohtaisesti heikko. Muun muassa putouskorkeudesta riippuen kalatien rakentamiskustannukset voivat olla kymmeniä tai satoja tuhansia euroja.

Kalatalousviranomaisen käsityksen mukaan hyvin pienten laitosten osalta kalatieveloitteesta aiheutuvat kustannukset muodostuvat luvanhaltijan näkökulmasta varsin nopeasti taloudellisesti kohtuuttomiksi. Lakimuutos esitettyssä muodossaan voi johtaa tilanteeseen, että kalan kulkumahdollisuuksia ei voitaisi edelleenkään parantaa hyvin pienten vesivoimalaitosten kohdalla, joita on siis yli puolet lakimuutoksen piiriin kuuluvista laitoksista. Kalatalousviranomainen katsoo, että lakiehdotuksessa kalatien vaihtoehdoksi kyseisissä tapauksissa esitetty kalatalousmaksu tai toimenpidevelvoite (usein istutusvelvoite) eivät ole lakiesityksen tavoitteiden ja ajan hengen mukaisia menetelmiä. Kalakantojen hoidon osalta on yleinen pyrkimys siirtyä kalankasvatukseen perustuvasta istutuskeskeisestä kalakantojen hoitotavasta kohti luonnonmukaisempia kalakantojen luontaista uusiutumista tukevia menetelmiä.

Voimalaitoksen tuotto-odotuksen arviointitavalla on merkitystä kustannusten kohtuullisuustarkastelussa. Esityksen 8.1.2026 perusteluiden nostoissa todetaan, että: *"kustannusten kohtuuttomuutta koskeva uusi 2 momentti voisi tulla sovellettavaksi esimerkiksi tilanteissa, joissa kalatien rakentamisen kustannukset nousisivat huomattavan suuriksi suhteessa laitoksen vuosittaisen tuotannon arvoon, jolloin kalatien sijasta voitaisiin kuitenkin asettaa kalatalousmaksu tai esim. istutusvelvoite.* Toisaalta työryhmämuistion 31.3.2023 perusteluissa mainitaan, että: *"kohtuuttomana puolestaan voitaisiin pitää tilannetta, jossa kalatalousveloitteen*

22.1.2026

toteuttamiskustannukset eivät olisi katettavissa useankaan vuoden voimalaitoksesta saatavilla tuotoilla”.

Kalatalousviranomaisen katsoo, että molempiin edellä mainittuihin kustannusten kohtuullisuuden arvioimista koskeviin perusteluihin sisältyy selkeitä epäkohtia. Kalatien rakentaminen on luvanhaltijan näkökulmasta voimalaitokseen liittyvä investointi, joka palvelee kunnossa pidettynä käyttötarkoitustaan koko laitoksen odotettavissa olevan elinkaaren ajan. Kalatalousviranomaisen huomauttaa, ettei luvanhaltija arvioi muidenkaan investointien (esim. voimalaitoskoneiston uusiminen) kannattavuutta yksittäisen vuoden tai muutaman vuoden tuotto-odotusten perusteella, vaan hankintamenon kustannukset jaksotetaan pidemmälle ajalle. Siten myöskään kalatieinvestoinnin kustannusten kohtuullisuuden arvioinnin ei tulisi perustua yksittäisen vuoden tai muutamankaan vuoden tuotto-odotukseen. Myös kalatieinvestoinnista aiheutuvat hankintamenot suhteessa voimalaitoksen tuotto-odotukseen tulisi jaksottaa pitkälle laitoksen odotettavissa olevan elinkaaren huomioivalle ajanjaksolle. Silloin kalatieinvestoinnista muodostuvia kustannuksia verrattaisiin voimalaitoksesta laitoksen elinkaaren aikana odotettavissa olevaan tuotto-odotukseen.

Kalatalousviranomaisen katsoo myös, että mahdollisen kalatieinvestoinnin kustannusten kohtuullisuutta arvioitaessa tulisi ottaa huomioon se aika, jona vesivoimaa on voitu hyödyntää nykyisen omistajan toimesta ilman kalataloudellisia velvoitteita. Luvanhaltija on voinut käyttää voimalaitosta vuosikymmeniä tai pidempään ilman minkäänlaista kalataloudelle aiheuttamansa haitan kompensatiota. Voimalaitosrakentaminen ja vesistön patoaminen on voinut myös hävittää kyseisen vesistöalueen alkuperäisiä vaelluskalakantoja, joiden korvaamista ei ole lupaa alun perin myönnettäessä arvioitu.

Korvausmenettely

Lakiehdotuksessa (8.1.2026) on luovuttu lunastusmenettelystä. Kalatalousviranomaisen katsoo, että korvausmenettely tulee olla mahdollista silloin, kun kalatalousviranomaisen arvioi vaellusyhteyden palauttamisen ehdottoman tarpeelliseksi ja vaellusyhteyden palauttamisesta aiheutuu luvanhaltijalle kohtuuttomia kustannuksia. Lunastusmenettelyn ohella kohtuullisuuden ylittäviä kustannuksia voitaisiin kattaa valtiolta haettavalla tuella. Tämä edellyttäisi esimerkiksi NOUSU-ohjelman muuttamista pysyväksi tai tarvittavaa tuen myöntämistä koskevan lainsäädännön kehittämistä vesilainsäädännön yhteyteen. Kalatalousviranomaisen katsoo, että lakiesitykseen tulisi palauttaa ja sisällyttää säännökset korvausmenettelyistä edellä kuvatuissa tilanteissa.

Korvausmenettelyissä (sekä kalatieinvestointi että vesivoimatuotannolle aiheutuvat menetykset kalatiehen luovutettavan veden menetyksestä johtuvasta hyödyn olennaisesta vähenemisestä) tulisi huomioida aika, jona vesivoimaa on voitu hyödyntää sekä vesivoiman rakentamisesta vesistöalueen kalakannalle alun perin aiheutuneet menetykset.

22.1.2026

Kalatalousviranomaisen katsoo, että korvausmenettelyjä tulisi ylipäättään soveltaa vain aiheuttajan maksuvelvollisuuden / sietämisvelvollisuuden piiriin (esim. 5 % virtaamasta) kuuluvan kohtuullisuuden ylittävältä osalta.

Kalatalouspäälikkö

Jermi Tertsunen

Johtava kalatalousasiantuntija

Heikki Laitala

Tämä asiakirja KEHA/34793/2025 on hyväksytty sähköisesti / Detta dokument KEHA/34793/2025 har godkänts elektroniskt

Esittelijä Laitala Heikki 23.01.2026 13:11

Ratkaisija Tertsunen Jermi 26.01.2026 15:26